

Schrijven van teksten met Staal

Een tekst is pas af als hij gelezen is

Op veel scholen is het schrijven van teksten (tot voor kort werd dit 'stellen' genoemd) nog steeds een ondergeschoven kindje. En dat terwijl het schrijven van teksten een van de moeilijkst te leren vaardigheden is binnen het taalonderwijs. Wat maakt het schrijven van teksten zo moeilijk? Taalexpert en conceptauteur Tjalling Brouwer beschrijft in dit artikel wat de achterliggende gedachten bij het concept van schrijven in Staal zijn, en waarom is gekozen voor het vijfphasenmodel.

Het schrijven van een goede tekst valt nog niet mee. Dat geldt voor volwassenen, maar zeker ook voor leerlingen. De leerling moet niet alleen nadenken over de inhoud van de tekst, maar ook woorden kiezen, zinnen formuleren en daar verbanden tussen aanbrengen, de tekst logisch opbouwen, rekening houden met de voorkennis van de lezer(s), voldoen aan de criteria die aan de specifieke tekstsoort worden gesteld en ook nog een keer letten op spelling en vormgeving. Kortom: schrijven is een heel complexe vaardigheid. Het is opmerkelijk dat kinderen juist bij deze moeilijke vaardigheid in het algemeen zo weinig ondersteuning krijgen binnen het taalonderwijs.

Ook leerkrachten vinden het vaak moeilijk om goed schrijfonderwijs te geven. Deels komt het omdat ze vroeger zelf ook nauwelijks gericht schrijfonderwijs hebben gekregen. Meestal bleef dat beperkt tot het schrijven van een 'opstel' over een lukraak onderwerp (vakantie, lievelingsdier, hobby) zonder inbedding in een duidelijke context, zonder instructie vooraf, zonder (inhoudelijke) criteria waar de tekst aan moest voldoen, zonder doel en zonder een duidelijk lezerspubliek. Als de leerling na veel gezwoeg dan eindelijk het opstel af had, was de leerkracht vaak de enige die de tekst te lezen kreeg. Als de leerling hier al 'feedback' op

kreeg, bestond die vaak uit opmerkingen over lengte van de tekst ('Volgende keer iets meer vertellen.'), over het aantal spelfouten ('Wel veel fouten in je tekst.') of uit een algemene, weinig informatieve opmerking ('Leuk verhaal.'). Deels is schrijven nog steeds het ondergeschoven kindje omdat veel taalmethodes de leerkrachten weinig didactische ondersteuning bieden bij het geven van schrijfonderwijs, opdrachten niet of onvoldoende aanwijzingen geven over doel, publiek en criteria, kinderen in (te) korte tijd de schrijfopdrachten moeten uitvoeren en schrijven van teksten nog altijd betekent: schrijven voor de juf of de meester (Brouwer, 2010). Dat alles maakt, of misschien moeten we sinds het verschijnen van Staal zeggen, maakte, schrijven ook niet tot een voor leerlingen motiverende bezigheid.

Kinderen taalkrchtig maken

Kinderen taalkrchtig maken, is een van de uitgangspunten van Staal. Taalkrchtig op alle domeinen, dus ook als het gaat om de belangrijke vaardigheid van het schrijven van teksten. Een belangrijk kenmerk van Staal is dat er gewerkt wordt met hele duidelijke thema's. Thema's die niet alleen heel motiverend zijn voor leerlingen, maar kinderen ook nog een hele duidelijke context bieden. Een context die kinderen houvast geeft, waardoor ze ook de moeilijkere taken goed kunnen uitvoeren. Als je een protestbrief moet schrijven over een onderwerp waar je niets of weinig van weet, is dat een vrijwel onmogelijke opdracht. Als dezelfde opdracht gaat over een interessant onderwerp, waarover je in de loop van het thema al veel input gekregen hebt, is de opdracht al een stuk minder moeilijk. Thema's zijn binnen Staal geen thematisch sausje, maar geven de kinderen de input die ze nodig hebben om tot de output te kunnen komen. Daarom werken we in Staal van impressie naar expressie.

Het vijfphasenmodel

Daarbij hanteert Staal als eerste taalmethode in Nederland het vijfphasenmodel. Een model dat door het Nationaal Expertisecentrum Leerplanontwikkeling (SLO) ontwikkeld is en dat bij scholen die hiermee werken, laat zien dat het bijzonder effectief is om kinderen te leren schrijven. Ook in de recente brochure *Focus op schrijven*, waarin de Inspectie van het Onderwijs aandacht vraagt voor het schrijfonderwijs, wordt het vijfphasenmodel genoemd als effectief instructiemodel en als 'good practice' voor het schrijfonderwijs.

Hoe zit het vijfphasenmodel in Staal? Het effectieve vijfphasenmodel voor schrijfonderwijs bestaat uit de volgende fasen:

Fase 1 Oriëntatie

In deze fase worden leerlingen voorbereid op de schrijfopdracht en krijgen ze input over het onderwerp waarover ze gaan schrijven. Als kinderen meer informatie hebben over het onderwerp waarover ze moeten schrijven, hebben ze minder moeite met het bedenken van de inhoud van hun tekst ('stofvinding').

In Staal begint elk thema met een themafilmpje. Dit filmpje geeft de leerlingen alvast input over het thema. Daarnaast krijgen de kinderen ook input door de rijke en authentieke bronnen uit het bronnenboek. Ze krijgen doelwoorden aangereikt die niet alleen belangrijk zijn om hun receptieve (passieve) woordenschat uit te breiden, maar die ze ook actief en functioneel kunnen gebruiken tijdens de spreek- en de schrijflessen.

Fase 2 Schrijfopdracht

In deze fase krijgen de kinderen een duidelijke opdracht waarin in ieder geval wordt aangegeven waar de te schrijven tekst aan moet voldoen en voor wie de tekst geschreven wordt (lezerspubliek). Hierdoor weten de kinderen waar ze op moeten letten bij het schrijven van hun tekst.

In Staal staan de instructies voor de leerlingen (ook) in het werkboek. In de Zo zit het bij elke les krijgen de leerlingen concrete aanwijzingen waar ze op moeten letten bij het schrijven van de tekst en worden de criteria waar de schrijfopdracht aan moet voldoen, duidelijk aangegeven. Bovendien sturen de opdrachten in het werkboekje de kinderen door de opdracht. Dit geeft leerlingen maximale duidelijkheid voorafgaand aan de schrijfphase. Het is belangrijk dat kinderen verschillende soorten teksten (genres) leren schrijven. Het schrijven van een uitleg bij een proefje heeft een andere functie dan het schrijven van een protestbrief. Elk genre heeft zijn eigen kenmerken. Staal biedt een duidelijke indeling in de verschillende taalfuncties en tekstgenres. Daarmee voldoet Staal ruimschoots aan de eisen vanuit de referentieniveaus voor schrijfvaardigheid.

Fase 3 Schrijven en hulp geven bij het schrijven

De kinderen die ondanks een goede introductie op het onderwerp en een duidelijke opdrachtformulering moeite hebben met het schrijven van de tekst, krijgen tijdens deze fase hulp van de leerkracht en/of van andere leerlingen. Vaak helpt het leerlingen om eerst mondeling te verwoorden wat ze willen opschrijven. Vervolgens kan de leerkracht of een leerling helpen om deze gedachten goed op papier (of in de computer) te leren zetten. De leerlingen die deze hulp niet nodig hebben, werken zelfstandig.

In Staal worden de schrijflessen steeds voorafgegaan door een les spreken en luisteren. Doordat de kinderen eerst al met elkaar over het onderwerp gesproken hebben, weten ze al meer van het onderwerp, en het verwoorden helpt hen later om over dit onderwerp te schrijven. Bovendien krijgen de leerlingen in de lessen 4 en 8, middels kortere schrijfopdrachten, bouwstenen aangereikt die ze bij de toepassingsles in les 9 en 10 kunnen inzetten. Zo zijn ze optimaal voorbereid om deze 'grote' schrijfopdracht uit te voeren. De kinderen die het nodig hebben, krijgen tijdens de schrijflessen, verlengde instructies van de leerkracht.

Fase 4 Bespreken en herschrijven van de tekst

In deze fase gaan de leerlingen in tweetallen of in een klein groepje na of de tekst voldoet aan de vooraf vastgestelde criteria. De leerlingen lezen elkaars teksten en doen suggesties voor verbetering van de tekst (peer-response). De schrijver van de tekst beslist zelf welke suggesties hij of zij wil overnemen. Daarna herschrijft de leerling de tekst. Het werken met de computer is hierbij erg zinvol, omdat eventuele verbeteringen eenvoudig en snel aangebracht kunnen worden.

In Staal werken de kinderen tijdens de toepassingsweek aan een 'grote' schrijfopdracht. In het instructieblok Zo zit het van les 9 staat precies aan welke criteria de schrijfopdracht moet voldoen. Als de kinderen de tekst geschreven hebben, controleren ze eerst zelf of de tekst voldoet aan de voorafgestelde criteria. Op grond daarvan kunnen ze hun tekst bijstellen. In les 10 wordt de tekst gelezen door een maatje. In de *Zo zit het* van deze les staat waar het maatje op moet letten bij het lezen van de tekst van de ander. Deze criteria zijn exact afgeleid van de criteria uit les 9, dus er komen niet opeens andere criteria om de hoek kijken. Het maatje geeft na het lezen van de tekst eerst een top en daarna een tip. Het kind gaat na of hij de tip(s) die hij gekregen heeft, kan inzetten voor het verbeteren van zijn eigen tekst en maakt op grond daarvan een eindversie. Het werken met een maatje (peer-response) blijkt een uitermate effectieve aanpak om de schrijfvaardigheid van leerlingen te verbeteren. Zeker als de maatjes gerichte aanwijzingen krijgen waar ze op moeten letten (Hoogeveen, 2013).

In fase 4 passen de leerlingen ook de spellingcategorieën toe die ze tijdens de spellinglessen geleerd hebben.

Fase 5 Verzorgen en publiceren

Schrijven doe je niet voor de meester of de juf. Een tekst schrijf je om (voor)gelezen te worden. Bij voorkeur wordt de tekst functioneel gebruikt: een brief wordt ook echt verstuurd, een gedicht wordt opgehangen in een lijst zodat iedereen de tekst kan lezen, de verhalen van de hele groep worden gebundeld tot een boek dat vervolgens een plaatsje krijgt in de leeshoek. Als een tekst ook daadwerkelijk door anderen wordt gelezen, is het ook voor kinderen duidelijk dat de tekst geen spelfouten mag bevatten en dat het er ook qua lay-out goed en verzorgd uit moet zien.

In Staal werken de kinderen toe naar een concreet eindproduct. Zo'n eindproduct vraagt uiteraard om publicatie (of presentatie). Zeker als de kinderen de tekst ook nog een keer herschreven hebben. In les 12 en 13 ontvangen de kinderen aanwijzingen hoe ze hun eindproduct kunnen publiceren en/of presenteren. De specifieke vorm van publiceren en/of presenteren hangt natuurlijk nauw samen met de betreffende tekstsoort. Een strip vraagt om een andere manier van publiceren dan een protestbrief of een met elkaar geschreven informatiefolder. De kinderen ervaren dat ze de teksten niet alleen voor de juf of de meester geschreven hebben, maar dat daar echt iets mee gedaan wordt. De praktijk wijst uit dat dit erg motiverend werkt voor kinderen en dat ze daardoor ook eerder bereid zijn om zich vol overgave op een dergelijke lastige, complexe schrijftaak te storten.

Elke tekst is bedoeld om gelezen te worden. Anders geformuleerd: Een tekst is pas af als hij gelezen is.

Brouwer, Tj. Schrijfonderwijs. Van ondergeschoven kindje tot oogappel van het taalonderwijs. In: Tijdschrift Taal voor opleiders en onderwijsadviseurs. Themanummer over schrijven, jrg. 1, nr. 2. Uitgave van SLO, Loon2, EDventure, 2010.
Hoogeveen, M. en Tj. Brouwer. 'Het Verhalenatelier. Schrijvertje spelen'. In: JSW, jrg. 96, nr. 3.
Hoogeveen, M. Writing with peer-response using genre knowledge. Universiteit Twente. Enschede, 2013.